

---

110 ÉVE SZÜLETETT TÁTRAI VILMOS

**HEGEDŰMŰVÉSZ-TANÁR, KAMARAMUZSIKUS,
KONCERTMESTER**

(1912-1999)

I.

TÁTRAI VILMOS

...lehet zenélni karmester nélkül...¹

(1972. AUGUSZTUS 3.)

A közelmúltban Ferencsik Jánostól valaki megkérdezte, helyes-e a karmester nélküli zenekarok működését. Főzeneigazgatónk tréfával ütötte el a kérdést, holott ő tudja a legjobban, hogy színvonalas hangverseny jó karmester nélkül nem képzelhető el. Nem is hiszem, hogy a kérdező a nagyzenekari gyakorlatra gondolt. Hiszen arra alig van példa, hogy szimfonikus zenekar dirigens nélkül szerepeljen. A mi hangversenykrónikánkban is csak egyetlen egy ilyen koncert volt.

E rádióműsor szerkesztői kértek meg, hogy ezúttal én válaszoljak a kérdésre, mint illetékes... Kis történeti visszapillantással szeretném kezdeni. Ne aggódjék a kedves olvasó, nem megyek vissza az egyiptomiakig, akiknél a domborművek tanúsága szerint kézjelzéssel irányították a muzikusokat. Elegendő visszanézni a 17. század karmesterére, aki hatalmas bottal ütögette dobogóján a taktust. Hogy ez a nagy bot nemcsak a muzikusokat, hanem a karmestert is veszélyeztette, bizonyítja Lully tragikus esete. A korabeli francia zenekultúra legzseniálisabb és legjellemtelenebb zeneszerzője, indulatos, haragos vezénylés közben a lábába szúrt, sebe elmergesedett és vérmérgezést okozott. Állítólag azóta az elkeseredett zenekari tagokban él a remény, hogy a goromba karmester elnyeri büntetését... Másik történeti példánk a 18. század karmestere, egyúttal a mű szerzője, aki csembaló mellől irányítja a zenekart. Egy 1775-ben készült rajz valószínűleg az Esterházy kastélyban zajló operaelőadást örökíti meg.

---

¹ Tátrai Vilmos publikációja a Magyar Rádió „Miért igen, miért nem?” c. műsorában hangzott el 1972. VIII. 3-án és megjelent a Zeneműkiadó Budapest közreadásában (Szerkesztette: Czigány György) 1973-ban.

Húsz muzsikus ül a zenekarban. A vezénylő Haydn nem előttük, hanem oldalt, a bőgősök mellett csembalózik, onnét vezeti operáját.

Persze e történeti kép mellé számtalan illusztráció kívánkoznék kisebb együttesekről, amelyeket általában a primárius vezet. A zenekarok taglétszámának növekedésével követelő szükségé vált a központi irányító, hangszertől független karmester. A sokféle hangszercsoport együttműködése, a művészi kifejezés összehangolása egyre nehezebb feladatot jelentett, egyre célszerűbb munkamódszert kívánt. E munka elvégzésére a zeneszerző már nem mindig volt alkalmas. Előtérbe került a szakavatott karmester. Hogy kezdetben ez a karmester mennyire primus inter pares (első az egyenlők között), azt meghatóan bizonyítja a Bécsi Filharmónia első koncertje. Az európai zenekultúra korszakot nyitó hangversenyét 1842 őszén Nicolai vezényelte. A közönség mintha megérezte volna, hogy valami nagyon jelentős dolog kezdődött, páratlan ünnepelésben részesítette a megalakult zenekart. A koncertnek azonban kellemetlen utószöngéje is volt. A tagságnak tudomására jutott, hogy a vezénylő karmester négyszer annyi honoráriumot kapott, mint egy zenekari tag. Ebből csúnya perpatvar támadt. Megismétlem: négyszer annyi fizetést kapott a karmester... Hol vannak már ezek a régi szép idők! Nicolaival kezdődött meg a nagy karmesterek korszaka. Wagner, Hans Richter, Brahms, Mahler, Nikisch Arthur, Weingartner munkássága nyitotta meg a 20. század karmester-óriásainak ragyogó névsorát. De a nagyzenekari kultúra legendás felvirágzásával egyidejűleg mind a Bécsi Filharmónia, mind a világ többi zenekarában intenzív kamarazenélés kezdődik. Sorra alakítják kamaragyütteseiket az ambiciózusabb muzsikuskok. A koncertmesterek általában kvartett primáriusok, mások pedig kisebb-nagyobb együttesekbe csoportosulnak, hogy a nagyzenekari munka után a bensőségebb együttmuzsikálás, a kamarazene kimeríthetetlen értékeivel gazdagítsák életüket. Így van ez manapság is. Azzal a különbséggel, hogy korunkban feltűnően megszaporoz-

dott a kamarazenekarok száma. Ennek magyarázatát már sokszor megpróbáltam felvázolni, ezúttal nem szeretném ismételni.

Most végül is arra kellene válaszolnom, hogy kell-e karmester a kamarazenekar élén? Én azt felelem, hogy nem kell. Ha egy kamarazenekarnak tapasztalt koncertmestere van, és muzikális, jó ritmusérzékű partnerek veszik körül, akkor fölösleges a karmester. Fiatalabb, zeneileg bizonytalanabb társaság kiműveléséhez, együtt-tartásához karmesteri irányítás szükséges. A gyakorlatban persze mindenre van példa. A Musici di Roma művészei karmester nélkül járnak a világot, a Virtuosi di Roma együttesét pedig vezénylik; a legnagyobb létszámú prágai kamarazenekarnak viszont nincs karmestere.

Említettem, hogy a budapesti hangversenyéletben mindössze egy olyan nagyzenekari est volt, melynek nem volt karnagya. Akik még emlékeznek a Budapesti Hangversenyzenekar zeneakadémiai szereplésére, azok talán azt is tudják, hogy a különös kísérletnek Weiner Leó volt a betanítója. A zenekar rengeteget profitált a magyar kamarazene atyjának munkájából, és az eredmény is fényes sikert hozott. A dolognak mégsem lett folytatása, mert a rendkívüli próbamegterhelés nem volt beiktatható a testület hétköznapi munkájába. Ezen a hangversenyen én az utolsó pultnál ültem. Mégis jól láttam, hogy a tempóindítások előtt mennyire reszketett Hannover György koncertmester vonója. Drága Gyuri barátunk jutott eszembe a Magyar Kamarazenekar 16 évvel ezelőtti első hangversenyén. A bemutatkozással járó felelősség, feszültség az én vonómat is alaposan megtáncoltatta.

Karmester nélküli hangversenyekről beszélünk, pedig a valóságban a koncertmester teljes mértékben helyettesíti a karmestert. A mű betanítását, irányítását ő végzi. Ráadásul hármas funkciót tölt be: vezényel, hegedül és gyakran szólózik is. Akik együttműködnek vele, vallják, hogy csak ily módon

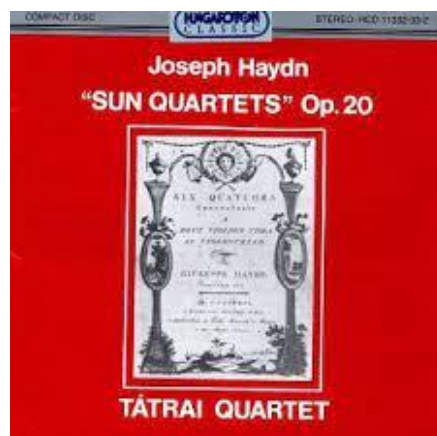
teremtődhet igazi kamaramuzsikálás. Életem gazdagsága, hogy együtt dolgozhattam a legnagyobb karmesterekkel. Mikc nélkülük muzsikálok, akkor sem tagadom meg őket; a tőlü nyert inspiráció, tapasztalat segít munkámban. De gyermek korom óta ismerem a kvartettezés mélyreható szellemi szolgálát. Számomra a kamarazenekar hangzásban kitágított vonós négyes! A létszámnövekedés sosem jelent együttjátszási gondot. Akár pontosan, akár szabadon akarom kifejezni magam, egy szerü eszközökkel tehetem. Csak a legnagyobb megbecsülése és hálával emlegethetem munkatársaimat, akik immár másfévtizede minden hivatalos elismerés nélkül, önzetlenül követnek. A kamarazene barátait, a nehéz műfaj értőit pedig arra kérem, ne befolyásoltassák magukat a látványtól. Ne abbó induljanak ki, van-e karmester, vagy nincs, csak a fülüknel higgyenek. Így egyre több gyönyörűségük lesz a kamarazenében, s a mi munkánk is növekvő értelmet kap.

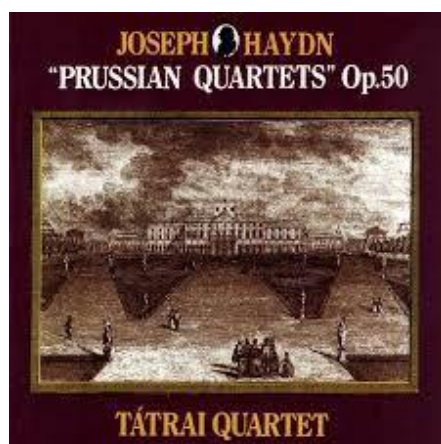
Tátrai Vilmos - forrás: Tátrai Vilmos Emlékalapítvány

II.

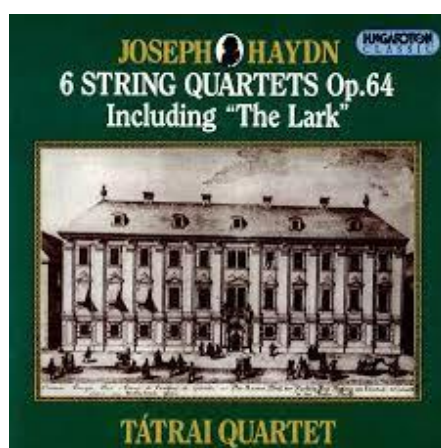
**Válogatás a Tátrai vonósnégyes Hungarotonnál megjelent Joseph Haydn
összkiadásáiból:**

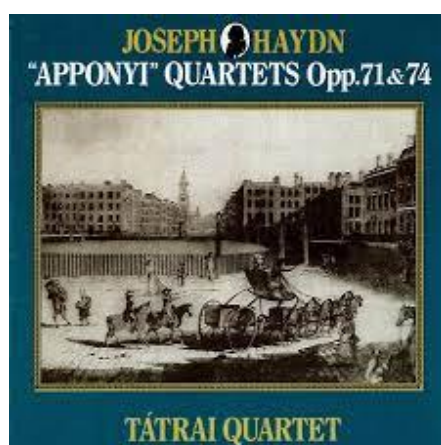
[TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE](#) (1987) (24 trekk)

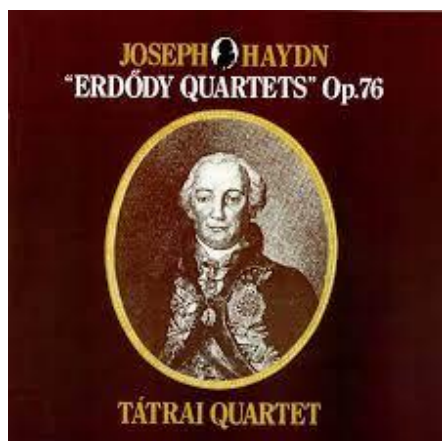
[TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE](#) (1987) (24 trekk)

[TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE](#) (1995) (24 trekk)

[TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE](#) (1982) (24 trekk)

[TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE](#) (1985) (24 trekk)

III.

[Látogatás Tátrai Vilmos \(1912–1999\) hegedűművésznél, a Zeneművészeti Főiskola tanáránál \(K. Udvari Katalin, 1998\) // Keszi Imre: A jubiláló Tátrai-vonósnégyesről facsimile \(Film, Színház, Muzsika, 1971. X.16.\) \(pdf\)](#)

(Parlando, 2021/2.)